

بررسی مهارت‌های اطلاع‌یابی دانشجویان دانشگاه امیرکبیر در سال تحصیلی 90-89

هانیه قوام¹

تاریخ پذیرش: 1390/9/26

تاریخ دریافت: 1390/6/30

چکیده

هدف: پژوهش حاضر به منظور بررسی مهارت‌های اطلاع‌یابی دانشجویان دانشگاه امیرکبیر انجام شد. روش‌شناسی: این پژوهش با استفاده از روش پیمایشی - توصیفی انجام گرفت. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه‌ای بود که پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ بیش از 0/89 محاسبه شد. داده‌های به دست آمده از پرسشنامه‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS 16 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. یافته‌ها: مهمترین هدف دانشجویان از جستجوی اطلاعات، انجام پروژه‌های درسی است و دانشجویان از دو روش رسمی و غیررسمی به جستجوی اطلاعات می‌پردازند. کتاب، تلاش و تجربه شخصی، از مهمترین منابع رسمی و غیررسمی کسب اطلاعات به شمار می‌رود. از بین پایگاه‌های الکترونیکی موجود، میزان اهمیت Science Direct برای دانشجویان بیشتر است (86/3%) و پس از آن به ترتیب پایگاه‌های ISI (web of knowledge) (76/8%)، Springer (50/7%)، ProQuest (50/3%) و SCOPUS (50%) رتبه‌های دوم تا پنجم را به خود اختصاص داده اند.

عوامل اصلی عدم دسترسی آسان به اطلاعات از دیدگاه دانشجویان، به ترتیب: سرعت پایین شبکه و مشکلات اتصال (77/7%)، عدم تسلط کافی به زبان انگلیسی (64/4%)، قطع اشتراک دانشگاه در مورد برخی پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی (60/9%)، عدم وجود منابع روزآمد در کتابخانه (57/2%) و عدم آشنایی با منابع تخصصی موجود (48/7%) می‌باشد. نتیجه‌گیری: در بررسی روش‌های اطلاع‌یابی دانشجویان دانشگاه امیرکبیر، راهنمایی گرفتن از دوستان و استادان (71/5%) در اولویت اول و سپس آزمایش و خطا (49/4%)، شرکت در دوره‌های آموزشی کتابخانه (29/9%) و در نهایت یاری گرفتن از کتابداران (27/6%) قرار دارد و دانشجویان اظهار داشتند که مهارت لازم برای اطلاع‌یابی را دارا هستند. کلیدواژه: نیازهای اطلاعاتی، مهارت‌های اطلاع‌یابی، پایگاه‌های اطلاعاتی، کتابخانه دانشگاهی، دانشجویان، دانشگاه امیرکبیر.

مقدمه و بیان مسأله

از آغاز تمدن بشری، اطلاعات و استفاده از آن یکی از مسائل مهم به شمار آمده است. وجود و تولید حجم زیادی از اطلاعات در زمینه‌های گوناگون دوران کنونی را به عصر اطلاعات تبدیل کرده و پدیده‌ای به نام انفجار اطلاعات را بوجود آورده است. یکی از مسائل مهم این دوران توزیع اطلاعات بر اساس نیاز واقعی استفاده کنندگان "نیازهای اطلاعاتی فرد را ناگزیر از قرارگرفتن در مجراهای اطلاعاتی میکند که به پیدایش رفتارهای اطلاع‌یابی و آگاهی از این منابع منجر می‌شود. از آنجا که رسالت هر نظام اطلاع‌رسانی تسریع بهره‌گیری از اطلاعات به استفاده کنندگان است، شناخت استفاده کنندگان، نیازهای آنها و روشهایی که جهت کسب اطلاعات به کار می‌گیرند، ضروری است." (طهماسبی لیمونی، 1381)

1. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، باشگاه پژوهشگران جوان، تهران، ایران ha_ghavam@yahoo.com

"در دوره‌ای که پژوهشگران و محققان با سرعتی سیل آسا به تولید اطلاعات علمی می‌پردازند، هیچ محققی نمی‌تواند تمام اطلاعات موجود را مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دهد. به ناچار، محققان گزینش منابع و انتخاب راه‌های مناسب برای کسب اطلاعات را در پیش گرفته‌اند. حجم زیاد اطلاعات نه تنها کار پژوهشگران، بلکه کار کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی را که وظیفه حفظ و اشاعه دانش را برعهده دارند، دشوار ساخته است.

نیازهای اطلاعاتی، پژوهشگر را در مجراهای اطلاعاتی قرار می‌دهد و به پیدایش رفتار اطلاع‌یابی می‌انجامد. رفتار اطلاع‌یابی عبارت از انگیزه‌ها و هدف‌های جستجوی اطلاعات، نوع اطلاعات مورد جستجو و ماهیت آنها، و روش‌ها و ابزارهای دستیابی به اطلاعات است." (رادمهر، تصویری قمصری، 1385)

مهارت اطلاع‌یابی مجموعه‌ای از قابلیت‌هاست که افراد را به شناخت اطلاعات مورد نیاز، ملزم می‌کند. به بیان دیگر، توانایی تشخیص زمان نیاز به اطلاعات، جایابی دقیق، ارزشیابی و استفاده کارآمد از اطلاعات مورد نیاز است. شناسایی مهارت اطلاع‌یابی مستلزم مطالعه رفتارهای اطلاعاتی افراد در وضعیت‌های مختلفی است که در روند جستجوی اطلاعات روی می‌دهد (کشاورز، 1385: 124).

به طور کلی، مهارت اطلاع‌یابی شامل مجموعه‌ای از توانایی‌های زیر است: توان اطلاع از اینکه چه اطلاعاتی کمک‌کننده و راهگشاست؛ توان آگاهی از اینکه اطلاعات را از کجا می‌توان به دست آورد؛ توان بازیابی اطلاعات؛ توان تغییر، ارزیابی، سازماندهی؛ و توان استفاده از تبادل اطلاعات (تقوی، 1377: 6-7).

آنچه امروز مسأله اصلی علم اطلاع‌رسانی را تشکیل می‌دهد شیوه‌های دسترسی به اطلاعات است. کتابخانه‌های دانشگاهی به عنوان مراکز اطلاعات و خدمات که هدف آن پشتیبانی آموزشی و پژوهشی دانشگاه در رسیدن به اهداف آن است، با به کارگیری تجهیزات و فن‌آوری‌های جدید سعی دارند تا خدمات بهتر و مفیدتری را به مراجعان ارائه دهند. بنابراین، لازم است شیوه‌های کسب اطلاعات توسط دانشجویان شناخته شود.

مهمترین عوامل موثر در عدم دستیابی به اطلاعات عبارت است از: عدم آشنایی استفاده‌کنندگان با امکانات موجود در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، عدم آشنایی با منابع کتابخانه، عدم شناخت نقش واسطه‌ای کتابداران، و مانند آن. این عوامل همه مربوط به استفاده‌کنندگان است، ولی در مواردی نیز به دلیل آنکه کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، استفاده‌کنندگان خود، روش‌ها، انگیزه‌ها، و نیازهای اطلاعاتی آنان را به خوبی نمی‌شناسند، منابع و خدمات مناسبی را ارائه نمی‌کنند که هر دو حالت منجر به عدم دستیابی استفاده‌کنندگان به منابع مورد نیاز می‌شود. هدف هر سازمان و مرکز اطلاع‌رسانی رفع نیازهای استفاده‌کنندگان است و در صورتی که این مراکز از مراجعان، روش‌ها، و منابع مورد نیاز آنان شناخت کاملی داشته باشند، می‌توانند با تصمیم‌گیری‌های درست، از صرف بودجه‌های غیرضروری و خریدهای نادرست منابع کاسته و با مطالعه روش‌ها و عادات استفاده‌کنندگان، از مشکلات آنان در راه دسترسی به اطلاعات آگاه شده و در نوع خدمات و نحوه ارائه آنها تغییرات لازم را ایجاد کنند. بنابراین در این پژوهش به بررسی مهارت‌های اطلاع‌یابی دانشجویان دانشگاه امیرکبیر پرداخته می‌شود، تا بتوان با شناختی بهتر از دانشجویان به برنامه‌ریزی‌های آینده کتابخانه کمک کرد.

در این پژوهش، بررسی مهارت‌های اطلاع‌یابی دانشجویان، تعیین معیارهای جستجوی اطلاعات و چگونگی ارائه اطلاعات، شناخت منابع، نحوه دستیابی به اطلاعات، و بررسی موانع و مشکلات موجود در دستیابی راحت به اطلاعات و میزان استفاده از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی مورد

نظر است. با توجه به این که در حال حاضر، استفاده از منابع الکترونیکی یکی از با اهمیت ترین شیوه‌های جستجوی اطلاعات است، تعیین منابع الکترونیکی مورد استفاده دانشجویان، میزان استفاده از این منابع در محیط‌های تحت وب، و مشکلات استفاده از آن‌ها از اهداف دیگر این پژوهش به شمار می‌رود.

پرسشهای پژوهش

پژوهش حاضر بر آن است تا به سوالات زیر پاسخ دهد:
 اهداف و انگیزه‌های دانشجویان دانشگاه امیرکبیر برای دستیابی به اطلاعات چیست؟
 دانشجویان دانشگاه امیرکبیر از چه منابع و مجراهایی برای دستیابی به اطلاعات استفاده می‌کنند؟
 از چه پایگاه‌های اطلاعاتی و به چه میزان جامعه مورد پژوهش برای دستیابی به اطلاعات استفاده می‌کنند؟
 روش دستیابی دانشجویان به اطلاعات چگونه است؟
 با چه مشکلات و موانعی دانشجویان دانشگاه امیرکبیر برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز مواجه هستند؟
 چه اقداماتی را کتابداران برای بهبود مشکلات اطلاع‌یابی دانشجویان می‌توانند انجام دهند؟

پیشینه پژوهش در ایران

رادمهر و تصویری قمصری (1385)، به "بررسی رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران پژوهشکده مهندسی جهاد کشاورزی" با استفاده از روش پیمایشی پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که انگیزه اصلی جستجوی اطلاعات، انجام طرح‌های پژوهشی و روزآمد کردن اطلاعات تخصصی است و پژوهشگران از دو روش رسمی و غیررسمی به جستجوی اطلاعات می‌پردازند. کتاب و برقراری ارتباط با پژوهشگران داخل و خارج از کشور از مهمترین منابع رسمی و غیررسمی کسب اطلاعات در جامعه مورد بررسی به شمار می‌رود.

اسدی و شریفی (1385)، به "نیازسنجی پایگاه‌های اطلاعاتی و مجلات الکترونیکی موجود در کتابخانه مرکزی دانشگاه صنعتی شریف" پرداختند. نتایج نشان داد از میان پایگاه‌های اطلاعاتی و مجلات الکترونیکی موجود، Science Direct با 92/01% از بالاترین میزان استفاده برخوردار بوده است. از مجموعه پایگاه‌ها و مجلات الکترونیکی کتابخانه 50 تا 75 درصد از نیازهای اطلاعاتی و پژوهشی کاربران برآورده می‌شود، منبع اطلاعاتی Elsevier، به تنهایی 50 تا 75 درصد نیاز اطلاعاتی پاسخ دهندگان را پاسخ می‌دهد و به دلیل آنکه این منبع دارای مجلات مهم در حوزه‌های مختلف علوم می‌باشد از درصد استفاده بالاتری برخوردار است. اکثر پاسخ دهندگان علاقه مند به اشتراک تمام منابع الکترونیکی که هم اکنون کتابخانه مشترک می‌باشد، بوده اند و درخواست نموده اند که سالهای اشتراک و تحت پوشش منابع موجود افزایش یابد.

حاجی شمسایی (1387)، با بررسی خدمات شبکه رزنت مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه دیجیتالی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، نشان داد که کل جامعه پژوهش با شبکه رزنت آشنایی داشته و 51/8% از آنها، علاوه بر شناخت، این شبکه را مورد استفاده قرار می‌دهند. در بین پایگاه‌های اطلاعاتی رزنت نیز بیشترین میزان استفاده مربوط به Elsevier (87/1%) است و کمترین میزان استفاده مربوط به EI village (5/7%) می‌باشد. 70/7% از پاسخگویان قطع مقطعی اشتراک شبکه رزنت را مهمترین نقطه ضعف این شبکه دانسته اند.

لطیفی (1389) به "شناسایی نیازهای اطلاعاتی دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی دانشگاه بوعلی سینا همدان با تاکید بر پایگاه‌های اطلاعاتی در دسترس در این دانشگاه" پرداخت. این پژوهش را با استفاده از روش پیمایشی توصیفی انجام داد و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه

بود. مهمترین هدف دانشجویان از جستجوی اطلاعات، پیدا کردن پیش زمینه برای انجام کارهای پژوهشی و پروژه‌های درسی بود. از بین پایگاه‌های الکترونیکی موجود، میزان اهمیت Science Direct/ Elsevier برای دانشجویان بیشتر است (89/2%) و پس از آن به ترتیب پایگاه‌های ISI، Springer، Proquest، Scopus، ACS، Emerald، Oxford Journals، ASME، Ebsco، ASCE، IOP و AMS رتبه‌های دوم تا سیزدهم را به خود اختصاص داده اند. عوامل اصلی عدم دسترسی آسان به اطلاعات، از دیدگاه دانشجویان عبارتند از: عدم آشنایی کافی با زبان انگلیسی و قطع اشتراک دانشگاه در مورد برخی پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی.

پیشینه پژوهش در خارج از ایران

نادوزی و نادوزی¹ (2008)، "نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی در دانشگاه خصوصی نیجریه" را بررسی کردند. نتایج نشان داد که نشریات، مهمترین منبع تامین اطلاعات توسط اعضای هیأت علمی است. بیش از 50% از پاسخ دهندگان از فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی (ICT)، به خصوص از کامپیوتر و اینترنت استفاده می‌کنند. مهمترین مانع در دسترسی به اطلاعات، فقدان منابع روزآمد و مناسب و فقدان فناوری اطلاعات ذکر شده است. تهیه منابع روزآمد و مناسب، فراهم نمودن فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از پیشنهادات پاسخگویان بود.

ویک رامانایاک² (2010)، "روشهای اطلاع‌یابی مدیران و استادان دانشگاه سریلانکا" را بررسی کرد. نتایج نشان داد که جامعه مورد پژوهش از کتاب و نشریات چاپی و الکترونیکی بیش از هر منبع دیگری استفاده می‌کنند. در بررسی نقش کتابداران این دانشگاه‌ها نیز به این نتیجه رسید که راهنمایی مراجع کنندگان و سپس دسترسی به اطلاعات مورد نیاز در کمترین زمان، مهارت و دانش تخصصی خود کتابداران و در نهایت در دسترس بودن کتابداران در هنگام نیاز مهمترین اولویت‌های جامعه پژوهش برای کتابداران است.

رس و تراز³ (2011)، به بررسی "فرآیند اطلاع‌یابی پژوهشگران در مطالعه مشترکی بین مرکز دیجیتال UCL و موزه بریتانیا" پرداختند. این پژوهش به جنبه‌های فکری کاربران، روش‌های جستجوی آنها، بررسی ارزش علمی منابع موزه دیجیتال، آزمایش ساختار موجود و بهبود مستمر فهم کاربران از قابلیت استفاده از مجموعه دیجیتالی موزه و کمک به جستجوی اطلاعات فردی پرداخت. نتایج نشان داد که یافتن اطلاعات از وب سایت موزه برای کاربران در ابتدا، کار آسانی نبود و نیاز به آموزش مهارت اطلاع‌یابی برای کاربران الزامی می‌نمود. برای پی بردن به روش اطلاع‌یابی کاربران، به مدت یک ماه به صورت نمونه گیری از بازدیدکنندگان سایت، پرسشنامه‌ای که متشکل از 30 سوال چندگزینه‌ای و متن آزاد بود، جمع آوری شد. نتایج حاصل نشان داد که پیدا کردن اطلاعات از وب سایت برای کاربران مشکل است، طراحی وب سایت مجموعه تا حدودی پیچیده است، هدایتگرها و میانبرها مناسب بودند، تصاویر و محتویات متن رضایت بخش بودند. مزایای این طرح دسترسی سریع و آسان و در هر زمان و مکانی برای کاربران به منابع دیجیتال موزه است.

نتیجه گیری کلی از پیشینه‌ها

انگیزه اصلی پژوهشگران از جستجوی اطلاعات، انجام طرح‌های پژوهشی و روزآمد کردن اطلاعات تخصصی است و پژوهشگران از دو روش رسمی و غیررسمی به جستجوی اطلاعات می‌پردازند. کتاب و برقراری ارتباط با پژوهشگران داخل و خارج از کشور از مهمترین منابع رسمی و غیررسمی کسب اطلاعات در جامعه‌های مورد بررسی به شمار می‌رود. مهمترین موانع دسترسی به اطلاعات، فقدان منابع روزآمد و کمبود امکانات جهت دریافت اطلاعات از خارج از

¹. Nnadozie, Chuma Opara & Nnadozie, Chizoba doris

². Wickramanayake, Lalith

³. Ross, C.; Terras, M

کشور است. از میان منابع الکترونیکی اطلاعات، استفاده از اینترنت و پایگاه‌های اطلاعاتی تخصصی متداول است. قطع اشتراک پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی، مشکل اصلی محققان به شمار می‌رود. نتایج نشان داد از میان پایگاه‌های اطلاعاتی و مجلات الکترونیکی موجود، Science Direct بالاترین میزان استفاده برخوردار بوده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی است و بر آن است تا با استفاده از روش پیمایش توصیفی و روش‌های آمار توصیفی و استنباطی، مهارت‌های اطلاع‌یابی دانشجویان دانشگاه امیرکبیر را مورد بررسی قرار دهد.

برای جمع‌آوری اطلاعات دانشجویان از پرسشنامه‌ای با مقیاس درجه بندی عددی استفاده شد. که در آن دانشجویان بر اساس میزان اهمیت به آن سوال امتیاز از 0 تا 10 را می‌دادند.

جامعه آماری این پژوهش، دانشجویان عضو فعال کتابخانه مرکزی و 15 کتابخانه دانشکده‌ای هستند، که با توجه به آمار غیررسمی ارائه شده توسط خود دانشگاه در حدود 5000 نفر می‌باشند.

در این پژوهش به دلیل گسترده بودن جامعه مورد مطالعه و همچنین پراکندگی آن‌ها، امکان دسترسی به تمامی افراد نبوده است. لذا از شیوه نمونه‌گیری تصادفی استفاده شده است. به این منظور از جدول گلن دی ایزرائیل استفاده شد و تعداد 378 نفر به عنوان جامعه آماری برگزیده شدند.

ابزار گردآوری اطلاعات

برای گردآوری داده‌ها و تکمیل اطلاعات مورد نیاز پژوهش از پرسشنامه استفاده شده است. در پژوهش حاضر با مراجعه مستقیم به کتابخانه‌ها و مشاهده آنها و صحبت با کتابداران اطلاعات جمع‌آوری شد و سپس با استفاده از این اطلاعات و همچنین با توجه به پرسش‌های اساسی و اهداف تحقیق اقدام به تنظیم پرسشنامه شد. سوالات پرسشنامه در دو بخش مشخصات فردی و پرسش‌های اصلی و بر اساس سوالات اساسی پژوهش طراحی گردید.

برای تعیین میزان روایی، پرسشنامه بین تعدادی از استادان کتابداری و کارمندان و کتابداران دانشگاه و چهارده نفر از دانشجویان دانشگاه توزیع گردید و پس از آن با توجه به نظرات و پیشنهادات ارائه شده نسبت به رفع ایرادات و اشکالات پرسشنامه اقدام گردید و بعد از آن به جهت تعیین میزان پایایی، پرسشنامه بین چهل نفر از دانشجویان توزیع شد و سپس با استفاده از نرم افزار SPSS16 آنالیز پایایی به روش آلفای کرونباخ روی آن صورت گرفت و میزان پایایی آن بیش از 0/89 تعیین شد و در نهایت بر اساس نتایج بدست آمده پرسشنامه نهایی تهیه گردید.

یافته‌های پژوهش

در این قسمت یافته‌های پژوهش مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. از مجموع 454 پرسشنامه توزیع شده، در نهایت تعداد 378 پرسشنامه عودت داده شد و پس از تجزیه و تحلیل، جدول‌های مربوطه ترسیم شد.

جدول 1. توزیع فراوانی انگیزه و هدف دانشجویان دانشگاه امیرکبیر از جستجوی اطلاعات

اولویت	میانگین	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0	مقیاس درجه بندی عددی اهداف انگیز
		فراوانی											
		درصد فراوانی (%)											

		از جستجوی اطلاعات											
1	7/73	75	98	70	53	37	23	16	5	1	0	0	انجام پروژه‌های درسی
		/84 19	/93 25	/52 18	/02 14	/79 9	/08 6	/23 4	/32 1	26 0/	0	%0	
2	7/67	69	95	68	48	36	31	17	8	4	2	0	انجام کارهای پژوهشی
		/25 18	/13 25	/99 17	/70 12	/52 9	/20 8	/50 4	/12 2	06 1/	/53 0	0	
3	6/72	59	49	44	27	81	52	39	14	13	0	0	پیدا کردن زمینه برای انجام کارهای پژوهشی و پروژه‌های درسی
		/61 15	/96 12	/64 11	/14 7	/43 21	/76 13	/32 10	/70 3	44 3/	0	0	
4	6/28	99	28	18	45	26	51	37	19	18	20	17	بالا بردن معلومات شخصی
		/19 26	/41 7	/76 4	/90 11	/88 6	/49 13	/79 9	/02 5	76 4/	/29 5	/50 4	
5	5/70	36	28	43	35	47	81	27	34	21	16	10	ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر
		/52 9	/41 7	/38 11	/26 9	/43 12	/43 21	/14 7	/99 8	56 5/	/23 4	/65 2	
6	5/11	14	40	54	53	21	34	27	54	22	17	42	روزآمد کردن اطلاعات تخصصی و حرفه‌ای
		/70 3	/58 10	/29 14	/02 14	/56 5	/99 8	/14 7	/29 14	82 5/	/50 4	/26 0	
7	3/79	17	34	22	27	31	24	14	27	20	108	54	انتشار آثار علمی
		/50 4	/99 8	/82 5	/14 7	/20 8	/35 6	/70 3	/14 7	29 5/	/57 28	/29 14	

در پاسخ به سوال اول، " انگیزه و هدف جامعه آماری از جستجوی اطلاعات" با استفاده از میانگین به ترتیب اولویت عبارتند از: انجام پروژه‌های درسی (77/3%)، انجام کارهای پژوهشی (76/7%)، پیدا کردن پیش زمینه برای انجام کارهای پژوهشی و پروژه‌های درسی(67/2%)، بالا بردن معلومات شخصی(62/8%)، ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر(57%)، روز آمد کردن اطلاعات تخصصی و حرفه‌ای (51/1%) و در نهایت انتشار آثار علمی(37/9%).

منابع و مجراهای دستیابی به اطلاعات، به دو گروه منابع رسمی و غیررسمی تقسیم می‌شود. در پاسخ به سوال دوم پژوهش، جدولهای 2 تا 4 میزان استفاده از این منابع اطلاعاتی را نشان میدهد.

جدول 2. توزیع فراوانی میزان استفاده دانشجویان دانشگاه امیرکبیر از منابع اطلاعاتی رسمی

مقیاس	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
-------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

		استفاده از منابع اطلاعاتی غیررسمی											
1	6/87	55	47	35	64	71	52	47	6	1	0	0	تلاش و تجارب شخصی
		/55 14	/43 12	26 9/	/93 16	/78 18	/76 13	/43 12	/59 1	/26 0	0	%0	
2	5/70	53	31	27	51	25	54	32	51	27	19	8	مشاوره با استادان دانشگاه
		/02 14	/20 8	14 7/	/49 13	/61 6	/29 14	/47 8	/49 13	/14 7	/03 5	/12 2	
3	2/88	3	2	21	18	13	34	80	17	26	75	89	کمک گرفتن از کتابخانه
		/79 0	/53 0	56 5/	/76 4	/44 3	/99 8	/16 21	/50 4	/88 6	/84 19	/54 23	
4	2/83	3	3	4	8	28	49	54	51	41	61	76	شرکت در کنفرانس‌ها و سمینارها
		/79 0	/79 0	06 1/	/12 2	/41 7	/96 12	/29 14	/49 13	/85 10	/14 16	/11 20	
5	2/69	2	7	5	14	30	29	48	44	55	36	108	شرکت در دوره‌های آموزشی کتابخانه
		/53 0	/85 1	32 1/	/70 3	/94 7	/67 7	/70 12	/64 11	/55 14	/52 9	/57 28	

بر اساس اطلاعات جدول 3، از میان منابع غیررسمی اطلاعات، تلاش و تجارب شخصی (68/7%) در اولویت اول و سپس مشاوره با استادان دانشگاه (57%)، کمک گرفتن از کتابداران (28/8%)، شرکت در کنفرانس‌ها و سمینارها (28/3%) و در نهایت شرکت در دوره‌های آموزشی کتابخانه (26/9%) قرار دارند.

جدول 4. توزیع فراوانی میزان اهمیت منابع رسمی و غیررسمی از دیدگاه دانشجویان دانشگاه امیرکبیر

درصد	فراوانی	میزان اهمیت منابع
28/57	108	منابع رسمی
7/14	27	منابع غیررسمی
64/29	243	هر دو

بر اساس اطلاعات جدول 4، هر دو منبع اطلاعات رسمی و غیررسمی (64/29%) برای دانشجویان حائز اهمیت می‌باشد. جدول‌های 5 و 6 به سوال سوم پژوهش پاسخ می‌دهند.

بحث و نتیجه گیری

در پاسخ به سوال اول: نتایج پژوهش نشان داد که مهمترین انگیزه و هدف دانشجویان دانشگاه امیرکبیر از جستجوی اطلاعات به ترتیب اولویت عبارتند از: انجام پروژه‌های درسی، انجام کارهای پژوهشی، پیدا کردن پیش زمینه برای انجام کارهای پژوهشی و پروژه‌های درسی، بالا بردن معلومات شخصی، ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر، روزآمد کردن اطلاعات تخصصی و حرفه‌ای و در نهایت هم انتشار آثار علمی. برخی از نتایج این قسمت از پژوهش با نتایج پژوهش لطیفی (1389)، همخوانی دارد. با توجه به اینکه انگیزه و هدف جستجوی اطلاعات بر نوع منابع درخواستی مؤثر است، ضروری است مسئولان کتابخانه در تهیه مواد و منابع اطلاعاتی به نیازهای اطلاعاتی مراجعان نیز توجه کنند.

در پاسخ به سوال دوم: دانشجویان جامعه مورد بررسی از هر دو منبع رسمی و غیررسمی برای دستیابی به اطلاعات استفاده میکنند. یافته‌های پژوهش نشان داد که در میان منابع رسمی، کتاب، نشریات تخصصی الکترونیکی و پایان نامه‌ها در سه اولویت اول قرار دارند و در میان منابع غیررسمی، تلاش و تجارب شخصی و مشاوره با استادان دانشگاه از اهمیت بیشتری برخوردارند. به نظر می‌رسد دلایل انتخاب کتاب به عنوان مهمترین منبع کسب اطلاعات آن است که این منبع در تمام کتابخانه‌ها موجود است و شرایط دسترسی و استفاده از آن بسیار ساده تر از سایر منابع است. همچنین، میزان آشنایی با این منبع بیش از سایر منابع است. تقریباً در تمامی پژوهش‌های مورد مطالعه، کتاب مهمترین منبع کسب اطلاعات اعلام شده است. با وجود به کارگیری فناوری‌های جدید، میزان استفاده از منابع چاپی بیشتر است. یافته‌ها نشان داد که دانشجویان بعد از کتاب از نشریات تخصصی الکترونیکی استفاده بیشتری میکنند. علت اصلی این مسأله آن است که اغلب دانشجویان در شروع پروژه‌های درسی و طرح پژوهشی خود از منابع الکترونیکی برای جستجوی اولیه اطلاعات و دستیابی به اطلاعات روزآمد استفاده میکنند، ولی از آنجا که این منابع تنها در محیط دانشگاه در دسترس هستند، از میزان استفاده از آنها کاسته میشود.

در پاسخ به سوال سوم: مهمترین پایگاه‌های اطلاعاتی در دسترس در دانشگاه امیرکبیر از دیدگاه دانشجویان، نتایج نشان داد که پایگاه‌های اطلاعاتی Science Direct (86/3%) و ISI (Web of knowledge) (76/8%) بیش از همه مورد استفاده دانشجویان قرار می‌گیرند. این نتایج با نتایج حاصل از پژوهش‌های اسدی و شریفی (1385)، حاجی شمسایی (1387) و لطیفی (1389) کاملاً همخوان است. و پس از آن به ترتیب پایگاه‌های Springer، SCOPUS، ProQuest رتبه‌های سوم تا پنجم را به خود اختصاص داده اند که کاملاً با پژوهش لطیفی (1389) همخوان است.

پاسخ به سوال چهارم: در مورد روش دستیابی به اطلاعات، کمک گرفتن از دوستان و استادان در اولویت اول و سپس آزمایش و خطا (استفاده از نرم افزارهای کتابخانه و...)، شرکت در دوره‌های آموزشی کتابخانه و در نهایت یاری گرفتن از کتابداران قرار دارد.

این نتایج با نتایج حاصل از پژوهش رادمهر و تصویری قمصری (1385) همخوان است. این نتایج گویای آن است که هنوز کتابدار برای تعداد زیادی از دانشجویان به عنوان راهنمای کتابخانه شناخته نشده است! و این مطلب را می‌رساند که کتابداران نیز شناخت کافی از نیازهای دانشجویان و شیوه‌های جستجوی آن‌ها ندارند.

پاسخ به سوال پنجم: مشکلات و موانع موجود در دسترسی به اطلاعات به ترتیب اولویت عبارتند از: سرعت پایین شبکه و مشکلات اتصال (77/7%)، عدم تسلط کافی به زبان انگلیسی (64/4%)، قطع اشتراک دانشگاه در برخی از پایگاه‌های الکترونیکی (60/9%)، عدم وجود منابع روزآمد در کتابخانه (57/2%)، عدم آشنایی با منابع تخصصی موجود (48/7%)، کمبود امکانات برای دریافت اطلاعات از خارج (47/5%) و کمبود وقت (45/5%). در بیشتر پژوهش‌های پیشین نیز به مشکلات ذکر شده در این پژوهش اشاره

شده است، پژوهش‌های اسدی و شریفی (1385)، رادمهر و تصویری قمصری (1385) حاجی شمسایی و لطیفی (1389) در این زمینه قابل ذکر هستند.

نتیجه گیری کلی

در بررسی مهارت اطلاع‌یابی دانشجویان دانشگاه امیرکبیر 71/5% دانشجویان اعلام داشتند که از راهنمایی استادان و دوستان خود استفاده میکنند و سپس از روش آزمایش و خطا خود به جستجوی اطلاعات می‌پردازند و این نشان می‌دهد که نقش استادان و دوستانشان بسیار قوی است و با راهنمایی آنها می‌توانند به اطلاعات مورد نیاز خود برسند و مهارت لازم برای اطلاع‌یابی را دارا هستند زیرا که شرکت در دوره‌های آموزشی کتابخانه و راهنمایی گرفتن از کتابداران در اولویت آخر و درصد پایینی برخوردار است و در بررسی مشکلات نیز با کتابداران و راهنمایی خواستن از این قشر مشکلی نداشتند.

ارائه راه کارها و پیشنهادها

نیاز سنجی دوره‌ای برای پی بردن به نیازهای اطلاعاتی دانشجویان و مشارکت دادن دانشجویان در انتخاب و تهیه منابع. برگزاری هرچه بیشتر کارگاه‌های آموزشی به منظور آشنا نمودن دانشجویان با منابع و پایگاه‌های الکترونیکی در دسترس دانشگاه چندین بار در هر ترم. برگزاری دوره‌های آموزشی زبان انگلیسی در دانشگاه. حل مشکلات مربوط به ترافیک شبکه و سرعت کم شبکه با تهیه وسایل و تجهیزات و سیاست‌های لازم مورد نیاز. تجدید اشتراک منابع الکترونیکی و روزآمد کردن آنها. معرفی پایگاه‌های اطلاعاتی مهم و پیر استفاده در رشته‌های تخصصی توسط استادان به دانشجویان و تهیه جزوات آموزشی هم به صورت چاپی و هم به صورت پاورپوینت و قرار دادن لینک آن در سایت کتابخانه دانشگاه به منظور معرفی و استفاده هرچه بهتر از پایگاه‌های اطلاعاتی. آموزش کتابداران هر دانشکده به منابع اطلاعاتی اعم از چاپی مثل کتاب، نشریات و... و الکترونیکی مثل نشریات تخصصی رشته‌های آن دانشکده.

منابع

- اسدی، مریم؛ شریفی، شهرزاد (1385). "نیازسنجی پایگاه‌های اطلاعاتی و مجلات الکترونیکی موجود در کتابخانه دانشگاه صنعتی شریف". نما (مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران). 6، 3.
- [online: Available at: http://www.Irandoc.ac.ir/date/e_j/vol6/asadi_sharifi.pdf](2009/10/4)
- حاجی شمسایی، علی (1387). "بررسی خدمات شبکه رزنت مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه دیجیتال دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات از دیدگاه کاربران". فصلنامه دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات). 1، 27 - 38.
- داورپناه، محمدرضا (1386). "ارتباط علمی: نیاز اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی". تهران: دبیزش؛ چاپار.
- رادمهر، علی؛ تصویری قمصری، فاطمه (1385). "بررسی رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران پژوهشکده مهندسی جهاد کشاورزی". فصلنامه کتاب. 65، 23 - 36.
- طهماسبی لیمونی، صفیه (1381). "بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی و دانشجویان ارشد دانشگاه‌های شهر ساری". پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.
- لطیفی، معصومه؛ عصاره، فریده (1389). "شناسایی نیازهای اطلاعاتی دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی دانشگاه بوعلی سیناای همدان با

تاکید بر پایگاه‌های اطلاعاتی در دسترس در این دانشگاه". فصلنامه دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات). 9، 63 - 75.

Nnadozie, Chuma Opara & Nnadozie, Chizoba doris, 2008. "The Information Need of Faculty Members in a Nigerian Private University: A Self Study". Library Philosophy and Practice.

[on- line: Available at: http://findarticles.com/p/articles/mi_7005/is_2008_July/ai_n31316318/] (2009/9/12)

Ross, C.; Terras, M.. "Scholarly Information-Seeking Behaviour in the British Museum Online Collection". [on-line: Available at: <http://www.ucl.ac.uk/dh>]

Wickramanayake, Lalith, 2010. Information-seeking behavior of management and commerce faculty in Sri Lankan universities. Emerald Group Publishing Limited. Vol.59, No. 8, 624-636.

Wilson, T.D, 2000. "Human Information Behaviour". Journal of Information Science, Special Issue on Information Science Research, 3(2) pages 49 to 55.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی